

UMM DORDO

ONTROERING EN TRANEN

door

HANNIE HALMA

levensverhaal en tranen

als zelfs mannen huilen, wat kunnen vrouwen dan nog?

November 2009

Khartoem, Kadugli, Kauda, Tira, Shuwaya, Kadorow, Heiban en Atturo

SOEDAN EN LANGE WACHTTIJDEN

horen bij elkaar als zand bij de woestijn. Na uren wachtkamer, papieren invullen en opnieuw aanschuiven bij een lange rij wappert een hand: kom binnen.

De dienstdoende officier gaat nog een stapje verder als het vorig jaar en nu is Omer Mahana het mikpunt van agressie en bedreiging. Het verbale geweld glijdt langs zijn kleren af, hij blijft overeind zonder een spier van zijn gezicht te vertrekken.

Verscheen er vorig jaar een glimp van begrip voor hetgeen we doen in het Nuba Gebergte, nu ligt dat beduidend anders. De minister van Educatie moet zorgen voor een vrijbrief want deze man snapt niet waarom een visum voor zo'n achterlijk gebied nodig is.

Een taxi is snel gevonden maar de knopen in het stadsverkeer vol stoptekens, getoeter en slinkse bewegingen, zijn niet te beïnvloeden. Een uur later lopen we van het ene na het andere kantoor en belanden uiteindelijk op de juiste plaats.

Stomverbaasd wordt naar ons verhaal geluisterd en spreekt een aardig gezicht boekdelen. Niet eerder is zo'n verzoek om hulp gedaan en het is ook volkomen overbodig, want uiteraard is hij blij dat we scholen bouwen. Sterker nog, deze verantwoordelijke wil ons helpen maar heeft helaas geen middelen. Tobt met toezeggingen die niet worden waargemaakt.

Met zijn naam en telefoonnummer in onze zak, worstelt de chauffeur zich een weg terug. Daar blijkt de officier verdwenen en heeft orders achtergelaten om de volgende morgen om 10.00 uur opnieuw te verschijnen.

Zo gezegd, zo gedaan. Angst blinkt in onze ogen als we naar boven lopen. Paniek die pas verdwijnt als mijn gestempelde papieren zonder slag of stoot door een van zijn ondergeschikten worden overhandigd.

We vieren het met een flesje fris en een warm broodje en zakken dan ontspannen achterover terwijl we naar het busstation worden gereden. Er de bustickets kopen voor morgenochtend.

We bezoeken de heren Kamal en Mubarak van El Mohandis Paints, die als steeds aan de slag zijn gegaan met ons verzoek om hulp. We nemen uitgebreid onze plannen door en worden bijgestaan door mensen met kennis en inzicht, in mogelijkheden en marktafzet. Bijzonder.

De uitgebreide *soek* van Omdurman biedt materialen in allerlei maten en soorten. We schaffen er rijgdraad en sluitingen voor kettinkjes aan en besluiten hier een volgende keer langer rond te dwalen. Daarvoor ontbreekt nu de tijd omdat een gesprek bij de Nederlandse Ambassade wacht. Tawfig wordt opgehaald en gedrieën stuiven we er binnen, net op tijd voor ons gesprek met Johan de Waard.

Tawfig bespreekt de stand van zaken van onze Driehoek projecten. Het oponthoud door verzonden naaimachines, waterpompen die het lieten afweten en het regenseizoen waardoor reizen tot het minimale werd beperkt. Omer vertelt enthousiast over het bijenproject en zijn geplande bezoek in 2010 aan Alastair Taylor van Agro Eco Oeganda. Hij wordt er meegenomen naar kleinschalige projecten en zal enkele weken meelopen met verschillende activiteiten. Onderzoeken hoe en wanneer het kleinschalig drogen van mango's kan worden gestart. Alastair is een onverbeterlijke optimist waarmee we regelmatig contact hebben. In mei 2008 heeft hij onderzoek gedaan in onze regio. Ontmoette de lokale bevolking en zag mogelijkheden voor mango, gom en honing productie. Sindsdien draagt hij de Nuba bevolking een warm hart toe, denkt mee en biedt kansen. Ook vanuit onze ambassade wordt meegeleefd en nagedacht over landbouw ontwikkelingen die het toekomstperspectief van de Nuba zullen verbeteren. In 2010 werkt men samen met IFAD Kadugli, International Fund for Agriculture Development, en via email is de heer Kamal Shagag geïnformeerd over ons bezoek de komende week. Het blijkt dat onze programma's duidelijke overeenkomsten hebben waardoor samenwerking wellicht mogelijk is.

Er is meer goed nieuws. Eind volgend jaar of misschien wat later, zijn twee nieuwe asfaltwegen klaar. Rijd je eenvoudig vanuit Kadugli naar Kauda en wordt ook het noordelijke deel van het Nuba

Gebergte ontsloten. Vanuit Ar Rahad voert deze weg je naar Abri, Agur, Delami, Njakoma, Heiban en Kauda. Het zal niet alleen onze reistijd aanzienlijk bekorten, ook kunnen er in de toekomst meerdere dorpen bij onze activiteiten worden betrokken.

Deze reis gaat Omer Mahana met me mee. Na een opleiding tot Business Administrator werd hij onder andere chauffeur en boer, begeleidde een visproject van de VN en organiseerde gom aftap en de verkoop ervan.

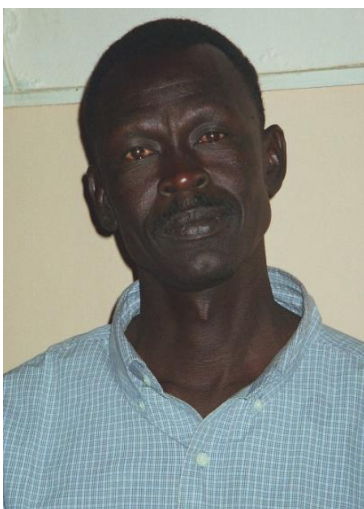
Voor de Stichting Abdo volgde hij workshops bij Sekem in Egypte en reisde al eens eerder met me mee omdat Tawfig met de lorrie meetrok. Hij begeleidde Heddy Veltkamp naar Kadugli en Heiban, overlegde met de plaatselijke bestuurder en trad op als vertaler tijdens haar marionetten project. Hij versterkt ook in 2010 onze gelederen en zal een forse bijdrage leveren aan de werkzaamheden in en rondom Heiban. Waar Tawfig Cucu Moya verantwoordelijk is voor de bouw van onze Driehoek projecten, inkoop en contacten met overheid en het plaatselijke netwerk, is Omer dat voor de start en begeleiding van ons bijenproject. Het (laten) maken van bijenkasten en het plaatsen hiervan in Heiban en de vijf regionale districten. Hij overlegt met de besturen van de Centra voor Vrouwen, zoekt ook andere lokale medewerking en bekijkt mogelijkheden voor gom aftap. Begin maart reist hij voor drie weken naar Oeganda.

Om zeven uur in de morgen ronkt de motor al een uur en toetert de chauffeur voor het laatst. Alle koffers, dozen en bundels zijn in een immens laadruim geschoven, de meeste reizigers zijn ingestapt en anderen zullen dat onderweg doen.

‘De asfaltweg naar Kadugli is klaar en over twaalf uur kloppen we aan de poort van Jasr,’ vertelt Omer enthousiast. ‘Misschien wel eerder...’

We maken plannen voor Kadugli, Kauda en wat daarna komt. Passeren Kosti waar vele vrachtboten klaar liggen voor een lange reis over de Nijl en stoppen verderop langs de kant van de weg. Mannen verdwijnen even, vrouwen blijven keurig zitten. Wachten op een plek waar bosjes zijn om zich terug te trekken.

We zijn drie uur onderweg als de bus opnieuw stil staat. De motor hapert en het geluid van ijzer op ijzer doet vermoeden dat dit euvel niet direct is opgelost. Wat schaduw van ons vehikel en van een lange paal waarin we meeschuiven met de stand van de zon, biedt weinig koelte. Zittend in een lange rij keuvelen we wat, strekken af en toe onze benen in de brandende zon en wachten op een andere bus die ons naar Kadugli zal brengen. Vijf uur later stappen we opnieuw in, met weinig woorden, blij dat we eindelijk rijden. Om drie uur 's nachts kloppen we zacht op de poort van Tawfig's oom, slaan harder en harder en bellen tenslotte zijn mobiel. Opgelucht zien we de poort opengaan en verschijnt zijn slaperige hoofd. Even later verstoort niets onze nachtrust.

Om acht uur vullen we in het UNMiss kantoor de papieren in voor onze terugkeer. Met een helikopter van Kauda naar Kadugli en daarna met een lijntoestel van de lokale hoofdstad naar Khartoem. Dat bespaart niet alleen veel tijd, ook ellende.

's Middags wordt onze aanvraag goedgekeurd en overhandigd door de betreffende officier. Hij kent ons en waardeert wat we doen.

Een bezoek aan het IFAD kantoor en een gesprek waarbij we onze gegevens overhandigen is nuttig. Op het UNIDO kantoor blijkt niemand aanwezig, dus is er alle tijd voor een rondgang over de markt. Gesprekken met meubelmakers en het inventariseren van middelen die nodig zijn als we jongens laten opleiden tot meubelmakers. Twee van hen zijn bereid zich een half jaar in Heiban te vestigen. Er achttien jongemannen te scholen en leren zelfstandig inkomen te verwerven in hun eigen district of elders.

De volgende morgen biedt Jasr ons een plek in zijn auto. Ik mag voorin om er beschermd te zijn tegen overhangende takken en stofwolken, terwijl Omer recht overeind staat in de achterbak en zich vastklemt aan een ijzeren stang. Hij duikt weg als dat nodig is en stuitert van links naar rechts terwijl onze bagage om hem heen slingert.

Zoals vaker gebeurde stranden we in het warme zand van een oude rivierbedding. Daar geven rotsblokken de wielen geen houvast, maar schuiven weg terwijl de motor vervaarlijk protesteert. Het is de hoogste tijd om takken af te breken en uit te spreiden tot een keurige mat die wel een vaste ondergrond biedt.

Terwijl de andere mannen zich in het zweet werken, geeft Jasr uitleg over een prachtige boom die bovenaan de helling schaduw biedt. Een *garīb* met sierlijke takken waaraan ronde, vrij harde bladeren hangen. Ze worden gegeten door mensen die verdwaald zijn, in een vreemde omgeving geen water vinden. Handlange peulen waaien in de wind en hun zaden zijn goed voor je algehele gezondheid. De bast wordt samen met een deel van de binnenkant, losgesneden uit dikke takken. Dan gaat de harde buitenkant eraf en wordt het zachte deel met een flinke steen geplet tot een soepele strook die dienst doet als maandverband.

We brengen de *Chief* van Shuwaya naar huis, drinken wat en bespreken ons project. Daarna gaat de tocht verder naar Kauda waar we worden afgezet bij de Norwegian Church Aid compound. Dat klinkt eenvoudig maar zo is het niet. Het gebrek aan infrastructuur leidt tot urenlange tochten, het inslaan van paden die niet begaanbaar blijken of niet naar de juiste plaats leiden. Een chauffeur die alsmaar op zoek is naar rotsblokken voor de wielen van zijn vrachtautootje, met een afstand tussen links en rechts die klopt. Een man die tijdens een lange rit ook weleens miskleunt en maar net op tijd bijstelt: wat het verschil maakt tussen kantelen en doorgaan. Hij is doodmoe, wordt opgepept met fris water en gaat een kwartier later opnieuw op weg om zijn baas naar een vergadering te brengen. Nog eens twee uur rijden met alle gevaren van dien.

Wat een luxe. Onze vriend en NCA manager Muhager heeft mijn mail gelezen en wijst ons huisjes die comfort bieden. Een bed met muskietennet en raampjes die open staan. Verderop staat gekoeld water klaar en de padden in het badhok blijken verdwenen. Prettig dat ze hier niet langer hun sompige geur verspreiden en het pad van wegstromend water versperren.

Vandaag wordt niet gekookt, maar een tocht naar de markt biedt vele mogelijkheden. Ontspannen wandelen we door de prachtige omgeving. Passeren vele zandpaden, ontmoeten boeren die aan het werk zijn en zien kleine meisjes aardnoten uitgraven die ze op een perfect gevormde stapel leggen. Begroetingen klinken over en weer en vele handen worden geschud.

In de *soek* geeft koffie met wat gember nieuwe energie en we ontmoeten vele bekenden. Een jeugdvriend van Omer, onderwijzers waarmee we al eerder kennismaakten en bovenal Daniël. De imker van Samaritan's Purse die zijn medewerking maanden geleden per mail toezegde. Wel heeft hij zijn werkzaamheden ingeruild voor een studie die hem een betere toekomst biedt. Maar er zijn vrije dagen te over en hij is nog steeds bezeten van zijn vak. Biedt Omer zijn diensten aan zodat ze in de toekomst zullen samenwerken: kennis delen en uitbreiden.

De naam van Francis Nyongesa zoemt rond en het advies hem op te zoeken in zijn standplaats Kommo. Hij is onder andere expert in het bouwen van waterreservoirs, leidde metselaars op en doet iets met zoete aardappelen. Een interessant gegeven waarmee we wellicht iets kunnen. Kommo is van hieruit gemakkelijk te bereiken, dus als we morgen...

Morgen komt terug in vele andere gesprekken. Ze gaan over Kamal El Nur, de nieuwe commissaris die wordt geïnstalleerd in Heiban. Hij komt waarschijnlijk morgen in Heiban aan, en blijft er hooguit een of twee dagen. Vertrekt dan naar de hoofdstad Kadugli om bestuurlijke toezeggingen definitief te maken en nieuwe plannen door te spreken. Ze houden verband met faciliteiten die Heiban als provinciale hoofdstad ontbeert. Zoals het nieuwe telefoonnet en Internet mogelijkheden waardoor communicatie straks niet langer afhankelijk is van persoonlijke ontmoetingen. Het zal hem toch wat steviger in het zadel helpen als 's avonds de markt en andere belangrijke plekken van licht zijn voorzien en mensen een laptop kunnen aansluiten.

Het is nieuws waar we stil van worden, want het verstoort ons mooie programma. Een diepe zucht en enkele bliken zijn voldoende, we staan op en slenteren naar de busstop. Waar als het meezit ook kleine vrachtauto's wachten op lading.

We vinden vervoer en vertrekken morgenvroeg opnieuw. Kommo blijft nog even uit beeld en zal straks alleen via de lange route bereikbaar zijn. Lastig, maar stel dat we de commissaris te spreken krijgen net nadat hij is aan zijn nieuwe taak is begonnen? Daar ligt toch een mooie kans die we niet mogen verspelen.

Weer terug in de NCA compound horen we ander nieuws. Het kantoor van FAO Kauda is opgeheven. Wordt nu bemand door mensen die nieuwe initiatieven willen ontplooiën. Zij zijn ontslagen door vertrekkende NGO's en hebben op dit moment een tijdelijk basis. Geven de komende weken workshops over gezondheidszorg aan de hand van mijn eerder geschonken hygiëne en gezondheidsposters. Ze zijn vele malen gekopieerd en blijven achter op muren van kleine gezondheidscentra. Precies de plek waarvoor ze bedoeld zijn.

De volgende middag pakken we onze koffers weer uit. Mijn ogen dwalen over de vele spinnenwebben in mijn huisje en laten ze dan waar ze zijn. Ze vangen andere insecten voor hun levensonderhoud dus lijkt het een verstandige keuze.

Een tiental meters verderop wordt het tijdelijke verblijf van de commissaris schoongemaakt, verhuist een zwaar bureau en wordt een deel van de vloer bedekt met tapijt. Buiten staan een tiental stoelen op een rijtje waarop zijn bezoekers mogen plaatsnemen. Slechts het moment waarop hij aankomt is nog onzeker. Morgen, overmorgen misschien...

Bij de waterpomp aan de overkant van de brede rivierbedding grijpen vrouwen om de beurt naar de hefboom. Water stroomt in tientallen plastic vaten en ernaast wordt kleding gewassen. Van alle kanten lopen kinderen naar hun nieuwe lagerschool: New Sudan. Op dit moment krijgen er ongeveer 150 kinderen les, maar hun aantal zal van maand tot maand oplopen als gezinnen terugkeren uit Khartoem. Dat gebeurt nu nog mondjesmaat, maar toch...

We worden ontvangen door de directeur en zijn onderwijzers en overhandigen een stapel kinderboeken, geschonken door de Stichting Read to Grow uit Aarle Rixtel. Het is voor het eerst dat deze kinderen een leesboek in hun handen hebben. Stomverbaasd wat Engelse woordjes lezen en hardop lachen om de kleurige, vrolijke plaatsjes die erin staan. Twintig kilo boeken die verspreid worden over zes plekken is weinig, slechts een aanzet om te komen tot een heuse bibliotheek. Maar wie weet zal ook de onderwijsdirecteur hieraan een steentje bijdragen. Hij belooft het wel enthousiast, maar hoeveel dat waard is weten we niet. Hoe dan ook, de kinderen genieten ervan en beloven een kort verhaaltje te schrijven: over hun baby broertje, hun lievelingsgeit of een mooie vlinder. En natuurlijk komt er een kleurige tekening bij, net zo mooi als in deze boekjes!

Tijdens onze tocht terug zoeken we kleurige stenen, met roodbruine, gele, bruine en witte delen. Zoveel mogelijk onaangetast door weer, wind en schurend gesteente. Over enkele dagen gaan we naar Shuwaya voor een ontmoeting met de vrouwen die ons centrum bevolken. Halen er de stenenzaag op en de tumbler. We gaan kralen maken in de compound van Heiban zodat het resultaat overal getoond kan worden. De mensen belangstelling krijgen voor hun mogelijkheden op een moment dat het regenseizoen ons nog geen parten speelt. Modderpaden ver weg lijken en de wegen begaanbaar zijn.

's Morgens vroeg blijkt het bezoek van de commissaris doorgeschoven naar de dag daarop, daarom besluiten we op pad te gaan. Wandelen urenlang over de brede zandweg die naar Leira leidt. Groeten tientallen boeren die van en naar hun veld onderweg zijn. Zien prachtige vrouwen die een enorme korf met *sorghum* op hun hoofd torsen en horen mannen takken kappen die hun opslagplaats nog beter tegen ongewenste indringers zullen beschermen. Op een open plek zijn meterslange stellages gemaakt waarop honderden bossen sorghum liggen. Hier droogt de oogst en zal later het kaf van het koren worden gescheiden, wordt het tot meel vermalen voor eigen gebruik en voor de verkoop. De bevolking boft dit jaar want er zijn geen gebroken stengels door heftige regenval waardoor graan niet kon rijpen. Wel een overweldigende oogst die zelfs op televisie is getoond als uitzondering op de schrale opbrengst in de rest van het land. Opnieuw zie ik hoe steile rotswanden hoog oprijzen, denk aan de vele grotten die er zijn. Plaatsen waar vrouwen met hun kinderen schuilden tijdens de lange oorlog. Als Omer en ik nou eens naar boven klimmen, kijken welk pad de mensen volgden en zo een beter inzicht krijgen in hetgeen zich hier afspeelde...

Ook hier laten we bij de lagerschool een stapel Engelstalige leesboeken achter en beloven de kinderen ons verhaaltjes te schrijven en tekeningen te maken. Verderop ontmoeten we Adam die ons meetroont naar de weekmarkt en me de naam geeft van een kleurrijke plant. De rosébloemige *Dloko* die, als je hem op je binnenplaats plant, je familie tegen slangen beschermt. Een prachtige eenling heeft ook bijzondere eigenschappen, maar Adam is de werking vergeten. 'Een oude man in mijn dorp weet het vast nog en dan hoor je het wel,' zegt hij enthousiast.

De markt stelt niet veel voor. Er is een kraam met een koffiedame die ook oliebollen heeft gebakken, een tafel waarop een slager een beest aan stukken snijdt en een overdekte ruimte waar mannen ongestoord van de lokale drank, *marissa*, kunnen genieten. Voor een blanke vrouw zit er dan niets anders op dan zich terug te trekken, in de schaduw van een sprietige boom haar agenda door te nemen. Te lezen hoeveel dagen er over zijn, welke regio bezocht moeten worden en te bedenken hoe het gesprek met de commissaris te voeren.

Als we afscheid nemen stelt Adam voor ons morgen mee te nemen, de bergen in. Een vriend gaat mee en hij zorgt voor een stevige stok, een steun voor mij tijdens de lange klim en afdaling.

Die middag schrijven we het Curriculum Vitae van Omer, zetten zijn eerdere activiteiten gestructureerd op papier. Nuttig voor toekomstige besprekingen met IFAD en andere partijen. We verzamelen alle relevante documenten die de commissaris inzicht geven in onze eerdere en geplande activiteiten. Maken een inzichtelijke tekening van onze project in Heiban inclusief het

nieuwe deel. De werkhal voor meubelmakers, een kleine compound waar jongens kunnen overnachten en de plantenkassen die Omer zal bouwen.

Ons ontwerp heeft een prachtige uitstraling en nodigt uit om goedkeuring te verlenen. Land toe te wijzen waarop wij onze dromen kunnen waarmaken.

Voor zevenen gaan we op pad met flessen water en een stevige lunch in onze tas. Voordat we echt omhoog klimmen struinen we door lange grassen. Zien aan de voet van de berg een vernietigd dorpje liggen en komen dan bij de *kerk*. Een prachtig ovaal van donkergrijze steen. Een langgerekte, overhangende rotswand die ooit kerkgangers uitnodigde er hun gebeden te zingen of te prevelen. Al naar gelang de vijand in de buurt was.

Hier is geen Napoleon route die ons naar de top leidt. Wel enorme rotspartijen waar langere benen een voordeel zouden zijn. Met Adam voor me die regelmatig zijn hand toesteeft, Hakim achter me die elke stap terug opvangt en Omer die mijn tas draagt, lukt het toch. Regelmatig rusten we op een klein plateau waar we ontspannen enkele slokken nemen. Daar vertelt Adam dat de *garèng*, een manshoge cactus die we verderop zien, helend werkt. Als hij van deze takken een vuurtje stookt en zijn verkouden vee eromheen laat staan, genezen ze.

Halverwege onze klim vertelt hij over de vele vliegtuigen die hier bommenregens loslieten. De *janjaweed* die onderaan de berg hun God aanriep. Hem om hulp vroeg bij het uitroeien van dit zwarte ongelovige volk, dat nog minder waard was als hun vee. Ze moordden en verkrachtten, brachten kleine kinderen die niet snel genoeg waren om het leven, en vernietigden steeds weer de hoop op een beter leven.

Nog steeds wonen er boven gezinnen die nooit meer naar beneden komen. Op die veilige plek zaaien ze wat graan tussen de rotsblokken. Maken er kleine veldjes die oogst opleveren. Hun familieleden klimmen regelmatig naar boven en bezoeken hen daar. Zelf zullen ze nooit ofte nimmer de berg afdalen.

Boven dwalen we een halfuur rond. Plukken wat kleine, ronde vruchten van een boom die dichtgeslibde aderen genezen. 'Als je ze droogt en in water oplost, een keer per dag als sap drinkt en dat een week of meer volhoud, ben je van je kwaal verlost,' zegt Omer.

We liggen languit in de schaduw, eten en drinken wat. Gaan dan opnieuw op pad, eerst over de langgerekte bergkam daarna naar beneden. Mijn zaklantaarn schijnt in oneindig diepe duisternis. Een keten van moeizaam te bereiken grotten waarvan enkele zo diep in de berg doordringen dat alleen fakkels er wat licht brachten. Het is een plek waar we alle ellende voor onze ogen zien gebeuren. Woorden ontbreken...

Oude man Leira

Ingang grotten

Adam

TWEE MANNEN EN EEN GRAAFMACHINE

Zijn nieuwe huis is nog niet klaar...

Hun kinderen moeten naar school worden gebracht...

Wat de reden ook mag zijn, opnieuw is het bezoek van de commissaris uitgesteld. Dat geeft niet want de markt is vlakbij, daar wacht sterke koffie terwijl het leven van alledag aan ons voorbij trekt. Een jongen zwengelt met een fietswiel de blaasbalg aan terwijl de smid het ijzer smeedt als het vuur heet is. Kleine jongens verkopen de broden die hun moeders baken en oude houtskool wordt vervangen door nieuwe brokken. Volkomen vrij kunnen we hier overleggen zonder te worden begrepen en zetten thuis, in de compound waar mensen komen en gaan, alles op papier. Ons kantoor is buiten, in de schaduw van enorme bomen. De achtergrond bestaat uit donkere bergen waarop lichtgroene vlekken prijken, en af en toe roept een kind of schreeuwt een geit.

Vanuit het niets verschijnt een chauffeur, met vervoer en veel vrije tijd. Niet veel later hobbelen we in zijn aftandse autootje over de paden, waar hij moeizaam zijn weg vindt tussen de veel te grote rotsblokken. Op enig moment zien we een grote, onbemande graafmachine staan. Veel verderop liggen hoog opgetaste zandbergen die voorbestemd zijn om vele gaten te vullen.

Op een eenzaam pad bukken twee arbeiders die kleine rotsblokken tussen anderen schuiven, om zo de sterkste hoogteverschillen kleiner te maken. Deze mannen dempen wat kuilen en gaten, bereiden de nieuwe asfaltweg voor die eind 2010 klaar moet zijn. Een oude wereld en een wat nieuwere moeten hier nog in elkaar worden gepast.

Een uur later passeren we een brede, droge rivierbedding waar een man bezig is water te scheppen uit het diepe gat dat hij groeft. Het is begin november en het regenseizoen is nauwelijks voorbij, eindigde 28 oktober.

Nu al is er nauwelijks water te vinden maar tot 19 november heeft deze man zijn zaakjes goed voor elkaar. Graaft wekelijks het gat in de rivierbodem verder uit totdat zijn uiterste punt is bereikt: vier meter diep. Daarna lukt het niet meer en is het grondwater onbereikbaar geworden.

In Kommo treffen we Francis. Horen enthousiaste verhalen over zijn prachtige zoete aardappelen, vitaminerijke groentesoorten en kruiden. Hij wil ze met ons wil delen, ons proefveld voor nieuwe landbouwproducten ermee inrichten.

Vandaar gaan we verder, zoeken het Amerikaanse ziekenhuis op waar dokter Fred me het vorig jaar behandelde. Overhandigen zijn collega dezelfde posters als NCA ontving, ook het eerder toegezegde boek over gezondheidszorg waarin veel lesmateriaal staat. Nuttig voor de vele verpleegkundigen die er worden opgeleid en op enig moment vrouwen in hun eigen, afgelegen dorpjes zullen scholen.

Voorbij de markt rijden we de heuvel op tot vlakbij de waterpomp en verrassen Amna. Een bijzondere vriendin en de echtgenote van generaal Kaliman die haar belt op het moment dat wij arriveren. Vanuit zijn afgelegen standplaats heet hij ons van harte welkom in zijn huis en vertelt daarna ontroert over de bevolking in Collo en Matlet. Het regenseizoen is voorbij, natuurlijke bekkens zijn er niet en mens en dier komen om door gebrek aan water. We beloven Muhager van NCA te vragen deze dorpen op zijn lijst te zetten, hen voorrang te geven zodra er pompen worden geslagen. Veel meer kunnen we niet doen helaas.

Ook Gerban, Kaliman's bodyguard laat van zich horen. We ontmoetten hem anderhalve week geleden in Kadugli en beloofden hem mee te nemen naar onze officiële dorpsbijeenkomst in Umm Dordo. Maar zover zijn we nog niet. Allereerst moeten we Payam bestuurders opzoeken om met hen een datum vast te stellen. Daarna komen we terug en blijven enkele dagen hier. Genieten er van Amna's gastvrijheid en drinken koffie bij Gerban, in zijn huis dat om de hoek ligt.

'Lastig is wel dat alle Payam leden momenteel onderweg zijn,' zegt Amna. 'Ze trekken van het ene dorp naar het volgende om inwoners te tellen. En je kunt je voorstellen wat een immense klus dat is. Er zijn zoveel veraf liggende huizen dat er weinig ruimte is voor andere activiteiten.'

De uren vliegen voorbij en de chauffeur wil thuis zijn voordat het donker invalt. Daarom vertrekken we en komen morgen of overmorgen terug, nadat Amna Payam politici heeft geïnformeerd en een afspraak vast ligt.

De volgende morgen wordt net als altijd het erf uitgebreid geveegd. Stoelen worden verzet en de enorme waterdrums gecontroleerd: op hoeveelheid, niet op de vreemde beestjes erin. Fruitbomen krijgen een extra scheut water en de deur van het grote gastenverblijf staat open. Mannen en vrouwen lopen gehaast in en uit. Roepen hier wat, blijven daar staan en weten nog steeds niet hoe laat de Commissaris zal verschijnen. Onderwijl kijken soldaten met geweren in alle hoeken en gaten en zoeken even later een plek in de schaduw.

Een uur later zwaait de poort wijd open. Rijdt een grote auto voor waaruit enkele mannen stappen. Zij worden begroet door hun ondergeschikten en zetten zich op de stoelen die inmiddels in een kring zijn gezet. Een uitnodigend handgebaar brengt me dichterbij als Kamal El Nur me welkom heet in de stad waar hijzelf tot belangrijkste man is benoemd. 'Neem plaats op deze stoel en vertel me meer over jezelf, de reden waarom je hier bent en hoe dat zo gekomen is.' Terwijl ook zijn directeur Albino Abor meeluistert hoort hij meer over onze projecten. De lagerscholen die we bouwden, de hulp aan weeskinderen en de activiteiten in onze Centra voor Vrouwen. Alles wat Tawfig Cucu Moya in lastige tijden en zware omstandigheden tot stand heeft gebracht.

'We bezochten jullie lagerschool New Sudan,' zegt hij. 'Een mooi, stevig gebouw waar we spraken met onderwijzers en kinderen. We zijn blij met jullie hulp, ongevraagd en vanuit een ver land aangeboden. We schamen ons ook, omdat we zelf niet in staat zijn educatie in gang te zetten. Mijn verontschuldiging hiervoor en mijn oprechte dank aan de mensen in Nederland.'

Hij leest onze papieren en is geïnteresseerd in mogelijke uitbreiding: een opleiding voor 16-17 jarige jongens tot meubelmakers. Omer Mahana's totaalplaatje van Heiban dwingt zijn bewondering af en vraagt om extra toelichting. Een waterreservoir wil hij ook wel in zijn tuin, en een proefveld voor landbouw met kassen waarin ook geneeskrachtige planten worden gekweekt zal zijn volk inspireren.

Omer wijst hem op de hulp van Adam uit Leira en Gerban in Umm Dordo. Vertelt enthousiast over de samenwerking met Agro Eco Oeganda en zijn geplande bezoek aan Alastair Taylor. Over de specifieke kennis die hij er zal opdoen en activiteiten die hieruit zullen voortvloeien...

De volgende morgen komt Commissaris Kamal El Nur naar me toe. Drukt stevig mijn hand en vertelt dat hij ons voorstel uitstekend vindt. Hij schenkt de grond die we nodig hebben! Wat later bevestigt zijn directeur de toezegging. Vraagt me meer over mijn privé achtergrond te vertellen en luistert aandachtig.

's Avonds bellen we Johannes Mudir, directeur van de Bijbelschool die net buiten Heiban staat. Het vorig jaar bracht hij me naar zijn compound waar hij me trots rondleidde, school en slaapplaatsen van zijn studenten liet zien. Hij hielp Tawfig met oude waterdrums die op het terrein lagen en reed ons naar Atturo. Een afgelegen district waar zijn auto de tweede was die de mensen zagen.

Na een nietszeggend 'hallo', stralen zijn woorden warmte en enthousiasme uit. 'Wat zijn jullie plannen en heb je soms hulp nodig? Wacht maar even, ik kom eraan!'

Niet veel later kijken we gedrieën naar de sterren en belt hij zijn baas die toestemming geeft voor onze tocht. Besluit dat hijzelf met een auto voor ons klaarstaat zodra het licht wordt en Omer voor olie en benzine zorgt.

Om tien uur worden we in Umm Dordo verwacht voor een gezamenlijke ontmoeting die door Payam bestuurder Adam Chamis is georganiseerd. Gerban halen we op bij Amna en rijden dan meteen door naar de markt waar mannen, vrouwen en kinderen ons opwachten. Een rit die nog eens een uur duurt.

Zodra we weer vaste grond onder onze voeten hebben, bekijken we de lagerschool die bijna klaar is. Nog enkele lagen steen metselen, dan afwerken en het dak erop waarna de kinderen meteen aan de slag kunnen.

De *Omda* en *Sjeikh* zijn blij met het ontwerp, met een veranda tussen de klassen waarin een deur naar een van de lokalen leidt. Speels en prettig omdat er nu ook wat schaduw is.

Nog lang niet alle mannen en vrouwen zijn gearriveerd, want velen komen van ver. We keuvelen wat en Gerban toont Omer de omgeving. Dan verdwijnen ze naar een plaats waar alleen mannen bijeen zitten, wat *marissa* drinken en praten over de oogst van dit jaar.

Trommels laten ritmische klanken over het veld schallen, vrouwen en kinderen zingen een welkomstlied en wuivende takken ondersteunen dit alles. Tientallen mensen komen dansend op ons toe, omhelzen me en klappen uitbundig in hun handen.

Overweldigend, maar met een dubbel gevoel neem ik hun goede wensen in ontvangst. De armoede, het gebrek aan water en voorzieningen zijn hier zo zichtbaar dat je er misselijk van wordt. Ervan droomt als je moet slapen en wakker wordt zonder dat je weet hoe het hier verder moet. Omdat je niet meer weet bij wie je kunt aankloppen om meer geld en hulp, wetend dat er zoveel meer nodig is dan je ooit kunt bedenken.

Vele mannen voeren het woord, vertellen over de oorlog en de vrede die nauwelijks verbetering brengt. Een oude man staat middenin de open ruimte. Kaarsrecht, terwijl de tranen langs zijn wangen biggelen, praat hij over de honger en armoede uit zijn jeugd. De aanvallen van de vijand waardoor ze in grotten schuilden en het weinige dat ze nu nog hebben.

Hij kan zijn kinderen en kleinkinderen geen toekomst bieden, dat is het ergste wat een man kan overkomen. Machteloos zijn en niets kunnen betekenen voor je eigen familie.

Een vrouw maakt zich los uit de menigte en slaat een arm om hem heen. Schrille *zaghrouda's* klinken tot ze zegt: 'als zelfs sterke mannen huilen wat moeten wij vrouwen dan wel niet...'
Een ander neemt het van haar over tot alles is gezegd en de lokale vertaler zwijgt.

Dan willen de vrouwen weten welke kansen zij krijgen zodra het Centrum voor Vrouwen klaar is. Omer legt ons programma uit en vertelt dat de oliepers als eerste wordt geplaatst, geeft toelichting over andere mogelijkheden die het centrum zal bieden: zoals het maken van uniformen, gebruik van os/ploeg, houdbare voeding en bijenkorven waarvoor Gerban verantwoordelijk zal zijn. Want hij weet als geen ander hoe belangrijk water in de nabijheid van bijenkasten is. Maakte mee dat hele bijenvolken omkwamen nadat ze kamelenurine dronken. Het enige alternatief dat destijds overbleef om niet uit te drogen.

'We zijn er straks, om te helpen met de bouw van het centrum en bij de training van vaardigheden. Maar vooruitkomen kan alleen als jullie er zelf voor werken,' besluit Omer zijn toelichting.

‘Stap voor stap gaan we aan de slag, net zoals een kikker dat doet,’ roept Gerban opgewekt. ‘Zo’n beest springt ook niet in een keer naar de plaats waar water is, maar gaat sprong na sprong verder totdat hij zijn doel heeft bereikt!’

Iedereen wil de foto’s van mijn vorige bezoek zien en de posters die Samira, voorzitter van het toekomstige bestuur, in haar tas heeft. Velen omarmen ons, er wordt gelachen en gezoend en terwijl tientallen *zaghrouda*’s klinken, nemen we afscheid. Er is haast geboden want we moeten voor het donker wordt in Atturo zijn en de weg erheen is lang en zwaar.

In Kauda nemen we tien minuten om wat eten naar binnen te lepelen en kopen flessen water voor onderweg. Dan stuift Johannes verder, merkt dat zijn vrachtauto met moeite de berg opklimt en doet het even wat rustiger aan. We zijn uren verder als we tussen *debba* doorrijden, manshoog gras met prachtige, roodachtige pluimen.

‘Nog een half uur,’ mompelt Johannes. ‘Dan zijn we in Kumoraigh waar een comité van ontvangst wacht. Al uren zelfs, want we zijn veel te lang in Umm Dordo gebleven...’

Het gaat mis in de laatste, brede rivierbedding. We blijven steken, de motor bromt nog even als om ons moed in te spreken en valt dan stil.

Een uur later groet een voorbijganger, met zijn fiets op zijn schouder waadt hij door het rulle zand. Hij raadt Johannes aan naar het dorp Dabba te lopen, een uur verderop. Daar vindt hij wellicht een man met tractor die ons de metershoge oever op kan trekken.

Veel later steken twee lokale mannen hun neus onder de motorkap. Concluderen dat de accu het niet doet en we ongetwijfeld opnieuw stranden als de motor nu aanslaat.

Intussen gooien Omer en reisgenoot Nasr al uren hout op het hoog oplaaierende vuur. Nodig om warm te blijven en de vele slangen op afstand te houden. Het regenseizoen is pas enkele weken geleden afgelopen en nog steeds loop je voortdurend met een stok in je hand. Kijkt naar je voeten en slaat zo’n beest dood voordat hij aanvalt. Zoals eergisteren bij de poort van onze compound een meisje deed: schreeuwend van angst, maar vastberaden.

Johannes voelt zich ellendig, geeft zijn pogingen weer wat leven in de motor te brengen niet op. Want alleen hij is verantwoordelijk voor onze pech dus buigt hij hier wat en sleutelt daar. Draait dan de autosleutel om, start en hoort af en toe een rochel die zijn hoop doet herleven. Pas om drie uur ’s nachts wil hij de waarheid weten. Wijst mismoedig op de lege accu waar zijn gereedschap niet tegenop kan.

Ongemakkelijk strek ik me uit op twee smalle zitplaatsen en sluit mijn ogen. De mannen hebben zich ingegraven naast het vuur, de bodem aangepast aan de vorm van hun ledematen. Ze grijpen af en toe wat hout van de stapel, gooien die in de vlammen en dommelen daarna weer in.

Om zes uur gaat Nasr op weg naar de Bijbelschool van Samaritan’s Purse. Loopt meer dan vijf uur om een goede mecanicien met ander vervoer te organiseren. Vanuit een wijds niemandsland

waar je telefoon niet werkt, is dit de enige manier waarop hij ons hier vandaan kan halen.

Wij brengen onze tijd door met het zoeken naar kleurige mineralen terwijl Johannes wat rond drentelt. De weg afspeurt en wacht op het ronkend geluid van een tractor die vanuit Dabba komt. Omer vertelt over bijzondere bomen die ooit de toppen van hun bergen heldergroen kleurden. Ze overleefden de oorlogsperiode niet en zijn volkomen uit het landschap verdwenen. Een wonderlijk gegeven dat hij met Alastair Taylor besprak tijdens hun onderzoek naar mango's en andere vruchten.

Het blijkt dat oorlog en bommenregens niet alleen mensen treffen, ook vogels en vee. Bijna alle vogels ontvluchtten de herrie en zochten rustiger plekken op. Tot enkele jaren geleden was het doodstil tussen de takken van bomen en struiken en hipten slechts enkele vogels in het veld. Nu het lange tijd rustig is, komen vele soorten terug. Zie je een vlucht van tientallen exemplaren met blauwe borst en lange staartveren, anderen met opvallend veel rood in hun verenpak en een hop met zijn herkenbare kuif die op de markt een graantje meepikt.

Ook geiten verdwenen, werden opgegeten door de ene of andere partij. Zij fungeerden ooit als verspreiders van zaden. Waren nachtelijke herkauwers die soms de hele handel uitspuugden, en van hoog tot laag in het gebergte hun keutels deponeerden. Er met bast omhulde zaden achterlieten waardoor bomen zich verspreidden.

Langdurige oorlog doorbrak die keten. Prachtige bomen die hoog in de bergen wortelden, er hun zaden lieten ronddwarrelen nadat ze verkleurt waren van groen naar heldergeel, zijn er niet meer.

Oude tradities en moderne inzichten verschillen enorm. In Khartoem leven vele vluchtelingen die aloude waarden in ere houden terwijl de werkelijkheid in Heiban en omgeving realistischer is. Waar grote kuddes verdwenen en armoede heerst, is het onmogelijk een bruidsschat van tien of twintig koeien te vragen voor je dochters. Daar is het bouwen van een huis en betaling van het bruiloftsfeest vaak voldoende.

Omer woont in Khartoem en heeft daar tien jaar geleden zijn geliefde ontmoet. Hij heeft alles aangepakt wat op zijn weg kwam, maar is tot nu toe niet in staat geweest wat geld opzij te leggen. Het is hier gebruikelijk dat je eerst broers en aanstaande zwagers helpt een toekomst op te bouwen en een gezin te stichten. Niet alleen door hand- en spandiensten te bewijzen, ook door het grootste deel van je verdiensten af te staan. Voor stenen en cement, de bouw van een huis plus geld voor een bruidsschat: de sterkste koeien, liefst van het beste ras.

Eind 2010 hoopt hij zijn verloofde te trouwen. Vraagt haar ouders geduld te hebben en hem in staat te stellen jaar na jaar zijn belofte na te komen: hen koe na koe te schenken.

Met zijn maandelijks inkomen en het ontginnen van een flink stuk boerenland dat hij samen met Adam gaat bewerken, zal zijn toekomst er stukken beter uit zien.

‘Enkele honderden meters achter onze scholen in Heiban ga ik mijn huis bouwen, aan de voet van de berg,’ zegt hij. ‘Van rotsblokken die ik eigenhandig aansleep, net zoals mijn voorouders ooit deden. Dan kunnen we eindelijk een gezin stichten, op een plek waar onze kinderen veilig zijn en niets ons uitzicht belemmert. Tegen de tijd dat onze dochters trouwen gaat hun geluk voor, en is een bruidsschat absoluut niet aan de orde.’

Het zal hen niet vergaan zoals zijn oom, tientallen jaren geleden. Zijn ouders waren arm en als enig kind duurde het ongelooflijk lang voordat hij voldoende geld had om zijn bruid te kopen. Op zijn trouwdag zond hij een vurig gebed naar God en vroeg Hem genadig te zijn, hem alleen dochters te schenken. Want alleen dan zou hij uiteindelijk rijk worden, een man van aanzien zijn in zijn dorp. Zijn gebed werd verhoord en er werden acht dochters en een zoon geboren. Hij hield van hen toen ze klein waren, maar stief voordat ze trouwden. Ook zijn vrouw overleed enkele jaren later en heeft nooit enige welvaart gekend. Zoals familietradities dit eisen nam zijn broer de honneurs waar, waakte als een echte vader over de meisjes. Nadat zij trouwden verdween hij volledig uit beeld, net als het geld dat hij binnenhaalde als start voor een rijk leven.

Om elf uur staat onze auto weer op vaste grond en probeert een lokale monteur de motor aan te zwengelen. Hij rijdt honderd meter terwijl wij er achteraan rennen, en staat dan opnieuw stil. Dit herhaalt zich vele malen. Rijden, rennen en erin springen met de hoop dat de motor blijft draaien. We uiteindelijk toch in Kumoraigh aankomen, niet zo heel veel verderop. De monteur laat onze hoop in rook opgaan als hij constateert dat hij niets meer kan doen. Waarna hij zijn tractor keert, opnieuw de droge rivierbedding in rijdt en even later uit het zicht verdwijnt. Troosteloos kijken we op ons horloge, het is vele uren geleden dat Nasr in de verte verdween en zal het hem lukken ander vervoer te vinden?

Dan klinkt geluid vanuit uit de verte, een stevige Landrover nadert met een Amerikaan achter het stuur en een monteur ernaast. Mensen van Samaritan's Purse vinden altijd en overal hun weg, pakken een probleem meteen aan en blijven lachen. Heerlijk. Binnen een mum van tijd is de accu verwisseld, wordt onze auto aangeduwd en rijden we. Bijgestaan door de nieuwkomers die ons wel en wee nauwlettend in de gaten houden, Johannes de beste route naar boven wijzen als zijn auto weer blijft steken.

We krijgen een half uur voor onze bespreking en terwijl de motor blijft draaien spreken we ook hier ons programma door. Herhalen dat we meer stenen willen zien want de bricks die klaarliggen zijn niet voldoende voor de bouw van een grote lagerschool en een kleiner centrum voor vrouwen. Omer belooft de *Omda* en *Sjeikh* in januari terug te komen. Samen met Tawfig de stand van zaken en planning door te spreken.

Opgelucht stappen we opnieuw in en begeleidt door een degelijke auto vindt Johannes het pad dat naar onze compound leidt.

Een uur later wandelen we verfrist naar de markt. Eten er net als altijd een portie bruine bonen die rijkelijk met olie is besprenkeld omdat er niets anders is. Honger maakt deze vreselijke prut zoet. Als onze koffiedame dan ook nog haar laatste, gloeiende melk aanbiedt en we en daarna uitgebreid koffie drinken, knikken we allebei tevreden. Deze weldaad hebben we verdiend...

WOMEN COÖPERATION CENTRE

De volgende morgen hebben we een officiële afspraak met directeur Albino Abor. Opnieuw bevestigt hij de toezegging van de commissaris. Verzekert ons dat alle grond is toegewezen, conform de tekening die we indienden.

Hij nodigt me uit voor de conferentie in Umm Dordo die in 2010 wordt gehouden. In dit zwaarst getroffen oorlogsgebied komen politici en bevolkingsgroepen bijeen om de vrede te vieren die ruim vijf jaar geleden van kracht werd.

Dan zoekt hij naar de juiste woorden en neemt de tijd om zijn vragen te formuleren. 'Is het mogelijk dat je als schrijver en fotograaf met ons meereist naar kampen waar oorlogsinvaliden verblijven? Zou je hen willen interviewen en fotograferen? Hun vreselijke verhalen naar buiten brengen zodat mensen weten van de kleurige pennen waarin levensgevaarlijke bommen zaten. De kleine, houten speelgoedjes die zo mooi leken maar die vele kinderen voor altijd een toekomst ontnamen?'

Alle extra informatie die ik tijdens deze tocht opdoe, zal de Nuba bevolking helpen. Meer bekendheid geven aan misstanden waar tot nu toe te weinig aandacht voor is. Het zal hulp genereren als we meegaan met betrokken begeleiders, en we leren ongetwijfeld meer over de gevolgen die deze oorlog had.

Terug in de compound zoeken we de stilte van onze huisjes. Vergaderen daarna in de schaduw van zacht ruisende bomen. Voelen een briesje om ons heen waarbij we helder kunnen nadenken. We bespreken ons netwerk, wisselen informatie en telefoonnummers uit en brainstormen over van alles en nog wat. Het helpt ons verder als Sarah, dochter van een Ethiopische bisschop, ons bezoekt. Opnieuw om Engelse les vraagt, een ruimte in ons Centrum voor Vrouwen om thee te drinken en te knutselen.

Haar bezoek maakt ons bewust van de problemen die kunnen ontstaan. Als vrouwen die zich de belangrijkste dames van Heiban wanen, invloed krijgen op ons programma. Zij wellicht een dag plezierig bij de oliepersen willen staan en hiervan de inkomsten opstrijken.

Een voor een wegen we oplossingen, bedenken een heldere uitvoering voor werk, inkomen en winstdeling. Duidelijk is dat onze plannen mooi op papier staan, maar het organiseren van lessen en het verwerven van inkomen meer tijd en aandacht vragen dan er tot nu toe was. Bovendien heeft twintig jaar oorlog veel vernietigd en ongelooflijke trauma's opgeleverd. Dat betekent dat we zorgvuldig met de educatie van vrouwen moeten omgaan. Wellicht niet in een keer de naailes afronden, maar lessen herhalen en mogelijk opnieuw herhalen. De kleermaker langer betrokken houden bij het naaiproces, bijvoorbeeld door hem langdurig de uniformen te laten knippen. Dat geeft vrouwen meer houvast en biedt beide partijen inkomen.

Ook in 2010 heeft Tawfig zijn handen vol aan alle bouwwerkzaamheden, zeker als er ook oliepersen op platforms worden geplaatst en erboven een stevig afdak moet komen. Er waterreservoirs worden gebouwd en leidingen uitgekapt die vanaf de schooldaken daar naartoe leiden. Omer is de komende maanden verantwoordelijk voor het bijenproject. Zorgt dat er zestig bijenkasten worden gemaakt en er bijenvolken komen. Vraagt lokale mensen voor water in de nabijheid ervan te zorgen. Bezoekt met Tawfig onze Centra voor Vrouwen en overlegt over hulp bij dit project. Begin maart reis hij naar Alastair Taylor van Agro Eco Oeganda en komt na intensieve stageweken terug.

In april reizen we gedrieën rond, bezoeken onze districten en bespreken voortgang, werkwijze en toekomst. In elk district worden meerdere vergaderingen gepland. Een met de bevolking, *Omda* en *Sjeikh* en anderen met de bestuursleden van de Centra voor Vrouwen plus *Omda* en *Sjeikh*.

We bespreken het vaste salaris dat de vrouwen en/of mannen verdienen voor elke dag arbeid. Ook het deel van de winst in de pot van de Centra voor Vrouwen, nodig voor vervanging van middelen en uitbreiding van activiteiten. Discussiëren over het bedrag dat zal overblijven.

Omer stelt voor dat dit deel, in overleg met bestuur en plaatselijke *Sjeikh* en *Omda*, naar weeskinderen gaat en alleenstaande vrouwen met kinderen. ‘Olie verkoopt goed en we hebben tweemaal per jaar honing opbrengst,’ zegt hij. ‘In Umm Dordo zag ik vele gombomen staan dus wie weet, vinden we er meer. Zeker is dat niemand deze bomen als zodanig herkent en ze worden niet geëxploiteerd. Dat zal veranderen. Bij de smid op de markt in Heiban laat ik binnenkort de middelen voor aftap maken en als het juiste moment is aangebroken, gaan lokale mensen aan het werk. Het is een geschenk voor onze mensen die in zware armoede leven.

Adam uit Leira gaat me helpen en Gerban uit Atturo. Ze zorgen voor water in de nabijheid van bijenkasten zodra die geplaatst zijn. Zoeken jonge mannen die goten willen uitkappen in de rotsbodem voor de waterleidingen naar het reservoir. En Francis Nyongesa uit Kommo heeft zijn expertise aangeboden bij de bouw van waterreservoirs.’

Om meer redenen is Adam belangrijk. Hij kent de plek waar bamboe groeit en zal op enig moment overkappingen voor de plantenkassen maken zoals we die in Kauda in de NCA compound zagen. Misschien lukt het voor april nog stukken grond te cultiveren en in te zaaien voor het regenseizoen van start gaat. Zeker is dat hij nu al is begonnen met het verzamelen van zaden.

We praten verder, kijken naar de toekomst waarin meer mogelijkheden ontstaan als Omer ook na april 2010 bij onze werkzaamheden betrokken blijft. Ons programma breidt zich uit en alle lokale contacten kosten tijd. Er is meer flexibiliteit en kennis nodig en andere contacten moeten in stand worden gehouden. Zoals met Unido die de volgende os/ploeg trainingen in het regenseizoen wil geven omdat de mensen dan meer tijd hebben. Met IFAD waarmee we wellicht kunnen samenwerken, maar dat vergt een lange reis naar Kadugli.

Als we continuïteit willen waarborgen zijn regelmatige contacten met de plaatselijke kleermakers vereist. Het gebruik van waterreservoirs moet besproken worden en de start van een proefveld voor landbouw. Het telen van nieuwe producten als zoete aardappelen en groente vraagt om toelichting en Faisa uit Kadorow kan overal les geven in het maken van houdbare voeding, maar iemand moet dit regelen.

Omer kan de maanden na april gebruiken om de besturen van de centra op te leiden. Samen met hen scholing en activiteiten coördineren. Les geven in financieel beheer en verantwoording zodat zij op enig moment zelfstandig verder kunnen gaan.

In onze centra moet een wekelijkse en maandelijkse agenda worden opgesteld waarin overleg een plek vindt. Van het bestuur, met vrouwen die er werken of willen werken, met Omer, de *Omda* en

Sjeikh. Er moet een vaste routine worden opgezet met lijsten waarop vrouwen hun werkdagen invullen en momenten dat er wordt uitbetaald.

De wijze waarop verkoop plaats vindt moet besproken worden: ter plekke, in Heiban of Khartoem. Zo zijn er meer onderwerpen die regelmatig aan bod moeten komen. Op enig moment op een *te doen of bespreeklijst* worden geplaatst.

Het zou goed zijn als vrouwen uit verschillende districten minstens een keer per jaar bij elkaar komen in Heiban. Voor persoonlijk contact en workshops, uitwisseling en discussie over hetgeen goed gaat of minder goed. Een mogelijke bijstelling en/of uitbreiding van activiteiten. De inzet van financiën en gezamenlijke meerwaarde.

Ook daarom zou het handig zijn als we een kleine compound tot onze beschikking hebben. Waar vrouwen onbelemmerd enkele dagen kunnen verblijven, waar ze vrij zijn om te praten over hetgeen hen bezig houdt. Ze gezamenlijk plannen maken en plezier hebben.

Zou het mogelijk zijn een marktplaats te huren? Kan deze eventueel door de commissaris ter beschikking worden gesteld als de vrouwen er goederen uit hun centra willen verkopen?

Omer ziet het al voor zich. Een kraam met een enorm bord waarop in kleurige letters *Women Coöperation Centre* staat.

‘In januari vergaderen je medewerkers opnieuw met Commissaris Kamal El Nur,’ lacht hij. ‘We vragen hem toestemming voor ons gezamenlijke verkooppunt. Het is best mogelijk dat hij de plek ervoor gratis ter beschikking stelt en besluit dat er na verkoop geen belasting wordt verrekend. Dan blijven alleen de kosten voor de bouw over, een stenen gebouwtje met opslagruimte en planken om de waren uit te stallen...’

We staren opnieuw naar de tekening die Omer maakte en zetten de werkwijze voor het nieuwe project Meubelmakers op een rij. Zodra we geld hebben voor de bouw van een werkhal hebben, worden ook andere aspecten in werking gezet.

Als er rotsblokken voor de bouw van de compound verzameld worden, zijn er vele handen die tegen een klein salaris helpen. Bij het bouwen biedt Adam zijn kennis en hulp aan en het vinden van een meubelmaker die een half jaar wil lesgeven, is geen enkel probleem.

Het wordt helemaal spannend als de geplande asfaltwegen eind 2010 klaar zijn en een groot deel van het Nuba Gebergte wordt ontsloten. Dan kan er doorstroming van studenten plaatsvinden zodat ons stappenplan dat resulteert in degelijk opgeleide meubelmakers en stagiaires, optimaal in beweging komt.

Stap 1: Opleiden van 6 x 3 jongens, t.w. uit Leira, Shuwaya, Heiban, Tira, Atturo en Njakoma zodat zij zelfstandig inkomen kunnen verwerven.

De mogelijkheid om vijf dagen in de week door te brengen in de compound zodat alleen in het weekend de lange weg naar huis wordt afgelegd.

Stap 2: Opgeleide meubelmakers hebben daarna de volgende keuze:

a. Werken in Heiban tegen een vast salaris en stagiaires opleiden.

Van de verkoopwinst een klein deel reserveren voor jongens die na de opleiding teruggaan naar hun eigen district en hiervoor de eerste middelen krijgen.

b. Werken in hun eigen district. De jonge meubelmaker krijgt de benodigde gereedschappen mee en een kleine hout voorraad.

Stap 3: Stagiaires opleiden tot meubelmakers.

Deze jongens kunnen ook uit andere districten komen.

Aan het eind van deze lange dag bespreken we onze laatste dagen: morgen naar Shuwaya, vrijdag naar Kadorow en zaterdag nog eens al onze plannen doornemen. Daarna met een vrachtautootje terug naar Kauda, per UNMiss helikopter naar Kadugli en na vier uur wachten per lijntoestel naar

Khartoem voor een nacht slaap, wat rommelen en aanstalten maken om rond middernacht te vertrekken naar Tripoli, Amsterdam en Amsterdam.

Mooi op tijd want we hebben hard gewerkt. Ons netwerk uitgebreid en verstevigd, onze projecten bezocht en urenlang gediscussieerd over vrouwentraining en de opleiding van kansloze jongeren.

Maar Soedan zou zichzelf niet zijn als het niet volkomen anders loopt. Terwijl we wachten op de claxon van de chauffeur van die dag, slaat de bliksem in. Ongenadig wordt Omer meegedeeld dat alle vluchten van het komende weekend zijn geannuleerd. Het Suikerfeest gooit roet in ons eten. Vanaf morgen heeft iedereen vijf dagen vrij want je kunt het piloten niet aan doen te moeten vliegen, dus...

Het kost even tijd om de teleurstelling te verbijten, maar Omer herstelt zich het snelst en draagt onmiddellijk zijn oplossing aan. We moeten nú vertrekken want de komende dagen zal er in de hele omgeving geen auto te vinden zijn! Dat betekent de waslijn leeghalen, onze koffers pakken en de chauffeur vragen ons naar Kauda te brengen in plaats van Shuwaya.

Zo gezegd, zo gedaan en niet veel later rijden we naar Kauda. Stuiteren voor de zevende keer over enorme rotsblokken en zien dat er opnieuw enige gaten gevuld zijn door de twee arbeiders die aan de nieuwe weg werken. Op de markt staat een auto klaar voor vertrek naar Kadugli, en na een glas koffie grijpt Omer zich ook hier vast aan de ijzeren balk van de laadbak en mag ik voorin zitten.

Even dreigt het mis te gaan als de chauffeur wat te overmoedig wordt, dan vliegen mijn gedachten terug naar het ongeluk van het vorig jaar dat net zo begon. Haarscherpe bochten, het maar net ontwijken van diepe geulen en vlak langs bomen scheren totdat het te laat was en de auto rechtop tegen een flinke boom tot stilstand kwam.

Deze keer grijpt Omer in en maant de chauffeur rustiger verder te gaan, voor een oudere Europese dame is onze reis ook zónder overmoedig gedrag zwaar.

In Kadugli staan vele bussen te wachten, maar mogen pas vertrekken nadat voldoende passagiers zich hebben aangemeld. Op een versleten bankje in een vervallen kantoor slaap ik wat en wordt weer wakker van rondstommelende mensen. Eten is nergens te krijgen en we drinken water bij gebrek aan beter, wachten er drie lange uren.

Dan is het zover. Vele tassen, zakken en koffers worden in het laadruim gestouwd en tientallen mensen stappen in. Slechts weinigen komen direct op de juiste stoel terecht en wat volgt is een eindeloos geschreeuw en gesleep met overgebleven bagage. Het is twaalf uur als we wegrijden, langzamer dan ooit omdat deze bus erg simpel is uitgevallen. Uur na uur verglijdt tot iedereen opschrikt van een enorme schok en een motor die stil valt.

Een wilde ezel, verblind door de koplampen, kan niet ontweken worden. Tegemoetkomend verkeer maakt uitwijken naar links onmogelijk, en rechts de woestijn induiken had onvermijdelijk tot kantelen geleid.

‘Recht erop af gaan was de enige optie,’ vertelt onze chauffeur. ‘Nu is alleen de voorbumper zo goed als verdwenen en de verlichting voor het grootste deel kapot. Maar we kunnen straks verder, als de ezel is weggesleept en het bloed verwijderd.’

Hij moet er niet aan denken om bij een controlepost zijn verhaal te doen. Er een claim wordt ingediend die schadevergoeding afdwingt. De nachtmerrie van alle chauffeurs, want vele armoedzaaiers wachten op zo’n voorval. Zeggen dat het dier de zijne is en een veulen doodgaat omdat zijn moeder het geen melk kan geven.

Dezelfde procedure doet opgang in en rondom Heiban. Bij elke aanrijding volgt eindeloos getouwtrek want op vele plekken springen geitjes voor de wielen weg, fladderen kippen omhoog en dalen soms wel, soms niet op een veilige plek in het zand. Als je zo’n beest raakt kost dat vele Soedanese Ponden, want het heeft net kuikens en ook die halen het niet zonder moeder.

‘Een week hiervoor heeft een buschauffeur een andere keuze gemaakt,’ vertellen omstanders. ‘Is tussen Ar Rahad en Umm Rawaba de woestijn ingedoken. Van een hoge asfaltweg de veel lager gelegen woestijn in gedenderd en omgeslagen.’ Niemand praat over de afloop, maar iedereen is

gelukkig dat wij er beter vanaf komen.

Zeven en twintig uur na ons vertrek uit Heiban arriveren we in Khartoem. Dromen over bijenkasten, *simsim* en oliepersen, waterreservoirs, meubelmakers en bouwvakkers.

We spreken af om in april meer tijd voor onze projecten te nemen, zodat uitval door pech minder invloed heeft. Dan bezien we onze plannen opnieuw en nemen met alle betrokkenen de voortgang en tegenslag door.

Eensgezind kloppen we tegen de onderkant van het tafelblad want moeizaam vervoer, regen en ander ongemak zijn en blijven hier aan de orde van de dag. Het vertraagt onze planning en blijft frustrerend voor iedereen die meewerkt. Het zou mooi zijn als we er de volgende keer wel aan ontsnappen...

